

præfecti vel ducis fungi nequeant, ut expresse habetur in Sexto, l. 3, tit. 24, cap. 3.

3º Clerici et religiosi, qui bello justo intersunt, non dimicando, sed spiritualiter adjuvandi causa, spolia hostium non minus quam alii milites accipere ac retinere possunt, quia sunt pars exercitus et eadem subeunt pericula cum aliis: æquum est igitur ut eadem habeant commoda.

4º Licet propria manu decertare non valeant, possunt tamen, in magna necessitate, moenia vel portas civitatis custodire, imo et ad id in repentino bello tenentur, ut desumitur ex Decretal. l. 3, tit. 49, cap. 2.

5º Clerici et laici in bello justo propria manu occidentes vel mutilantes, fiunt irregulares, ut in Tractatu *de Irregularitate* dicimus: qui vero in bello manifeste injusto, sive offensivo, sive defensivo, militant, irregularitatem ex delicto contrahunt, quamvis ipsi nec occiderint, nec mutilaverint, si vel unus adversariorum fuerit occisus aut mutilatus; quia omnes ad homicidium cooperantur, et eandem causam moralem constituunt. Sic ex pluribus juris canonici capitibus communiter docent auctores, paucis contradicentibus, inter quos annotator *Ferraris*, ad calcem art. 4.

ARTICULUS SEPTIMUS.

DE HOMICIDIO CASUALI.

Id dicitur casuale quod præter intentionem accidit. Fieri autem potest ut ita sit præter intentionem quod neque fuerit volitum in causa, et tunc nullo modo imputatur ad peccatum; vel ita ut ex causa voluntarie posita sequatur, et indirecte volitum judicatur, ac proinde, si malum sit, est peccatum mortale aut veniale, secundum principia a nobis in Tractatu *de Actibus humanis* exposita.

Duplici modo aliquis potest esse causa homicidii casualis seu indirecte voliti, nempe vacando rei licitæ, et vacando rei illicitæ.

1º Si causam mortis homini ponat, vacando rei licitæ, et debitam adhibendo diligentiam, non peccat, nec igitur homicidii est reus. Si, e contra, debitam diligentiam non adhibeat, plus minusve peccabit, juxta gradum negligentiam, modo mortaliter, modo venialiter: id ex solo prudentium judicio determinari potest.

2º Qui vacando rei illicitæ, sed mortis non inductivæ, et adhibita sufficienti diligentia, causam mortis homini ponit, non est reus homicidii inde per accidens sequentis, quia talis occisio nullo modo est voluntaria; non in se, ut patet; neque in causa, cum prævideri non potuerit: unde clericus qui peccat venando, non habendus est ut homicida, si, adhibita convenienti diligentia, hominem pro fera occidat, quod accidit respectu *D. de Chantal*.

3º Qui vacando rei illicitæ et periculosæ, v. g., qui medicinam et chirurgiam non didicit et operationem chirurgicam facit, ex qua mors sequitur, reus est homicidii, quia hujusmodi mors ipsi vere imputabilis est.

De irregularitate ex homicidio casuali proveniente judicandum est ex dictis tum supra, tum in Tractatu *de Irregularitate*; irregularitas enim ex delicto supponit peccatum grave: quotiescumque ergo homicidium casuale imputari non potest ad peccatum mortale, non existit irregularitas; in casu opposito existit.

CAPUT SEXTUM.

DE SEPTIMO ET DECIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

Hæc duo præcepta jungimus, sicut alibi sextum et nonum simul junximus, quia utriusque idem est objectum.

Sic exprimuntur in Exod. xx, 15: *Non furtum facies; et 17: Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non servam, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.*

Quædam breviter dicemus, 1° de furto in genere; 2° de quantitate requisita ad constituendum peccatum mortale in materia furti; 3° de furtis minutis; et 4° de furtis domesticis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE FURTO IN GENERE.

1° Furtum venit a *furvo* seu nigro, quia clam, in obscuro ac plerumque nocte fieri solet, et definitur: *Acceptio rei alienæ injusta, seu domino rationabiliter invito.*

Stricte loquendo et stando principiis quæ hanc materiam, justitiam scilicet, regunt, dominus posset esse rationabiliter invitus, si rem suam ex charitate solum debitam denegaret. Peccaret quidem contra charitatem, sed non contra justitiam. Sed, in praxi, sæpe, ut videre est apud auctores, dominus dicitur non rationabiliter invitus circa acceptionem rei suæ, et proinde aufertur ratio quæ furtum constituit, etiam quando res accepta ex sola charitate debetur; quia fieri potest quod ex tali debito præsumenda sit voluntas Dei jus verum conferentis, et quia existimatur dominum officium suum, quodcumque sit, adimplere velle, et proinde non esse invitum circa acceptionem rei suæ.

Si rei ablatio fiat cum vi et injuria, dicitur rapina, a simplici furto specie distincta, quia præter ablationem rei alienæ, aliam includit malitiam, videlicet personalem injuriam.

2° Dividitur in furtum simplex, in sacrilegium, in plagiatum, in peculiatum et abigeatum. *Furtum simplex* consistit in ipsa rei alienæ ablatione, sine ulla speciali circumstantia mala; *sacrilegium* est ablatio rei sacræ de sacro, vel rei sacræ de non sacro, ut habetur in Decret. part. 2, causa 17, q. 4, can. 21. Plures addunt, rei non sacræ de sacro. *Plagiatum* vel *plagium*, sic dictum quia vi Flaviæ legis, qui hujus criminis erant convicti, damnabantur ad plagas; in eo situm est quod quis dolose hominem liberum surripiat et vendat, vel servum alienum

sibi detineat, vendat, commutat, etc. Cum servitus apud nos sit abrogata, crimen plagii vel plagiatus cessavit. *Peculatus* est ablatio pecuniæ publicæ, seu ærarii communis. *Abigeatus*, a verbo *abigere*, est ovium, boum, equorum aliorumve pecorum ex pascuis aut armentis fraudulenta subtractio.

3° Furtum est peccatum ex genere suo mortale, et constat, 1° ex Scriptura sacra, Exod. xx, 15: *Non furtum facies*; Zachar. v, 3: *Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ, quia omnis fur sicut ibi scriptum est judicabitur*, id est condemnabitur; est evidenter sensus textus qui ab omnibus sic intelligitur. B. Paulus, I Cor. vi, 10, ait: *Neque fures, neque avari... neque rapaces regnum Dei possidebunt*; 2° ex unanimi Patrum et doctorum consensu; 3° ex ratione; jus enim proprietatis est fundamentum ordinis socialis materialiter spectati; furtum autem hunc ordinem subvertit: ergo. Si vero in Prov. vi, 30, dicatur: *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit*, id intelligendum est per oppositionem ad adulterium de quo in eodem textu agitur.

4° *Notandum* furtum non esse peccatum mortale ex toto genere suo, sicut blasphemiam, homicidium, luxuriam consummatam, sed levitatem materiæ admittere posse, ut omnes fatentur.

5° Si ablatio rei alienæ non fieret injuste, sed potius in utilitatem domini, ut, v. g., si uxor auferret pecunias a marito, ne eas ludis vel comessionibus prodigeret; vinum, ne inebriaretur; gladium, ne se jugularet; librum impium, ne averteretur a religione, etc., furtum non esset, et sæpe non peccatum, sed opus charitatis. Prudenter tamen agendum est, ne unum peccandi genus impedire quærendo, aliud etiam gravius excitetur. Communiter qui nullam habent auctoritatem in hominem re sua abuti volentem, eam ipsi surripere non possunt, nisi forte ad tempus, ad vitandum grave malum temporale, v. g., ne se vel alium occidat, mutilet, etc., non vero ad sola ipsius peccata impedienda, siquidem sola voluntate ea admittere potest: quærendum est igitur

medium voluntatem ejus sanandi per vias prudentiæ, persuasionis, etc. Unde approbare non possumus eos qui libros alienos impios, hæreticos, obscenos, maleficos, subripiunt, dilacerant, comburunt, eosque ad restitutionem damnandos esse putamus, nisi ob bonam fidem a gravi culpa excusari possint, juxta principia a nobis in Tractatu *de Restitutione* posita, ubi de *reparando damno injuste illato*.

6° Similiter quando dominus non est rationabiliter invitus, non est furtum, neque peccatum. Hinc excusatur, 1° qui legitime præsumeret dominum advertentem consensurum esse, licet, præ aliqua verecundia, eum monere non audeat; 2° qui pro se vel alio in extrema necessitate constituto alienum capit quantum stricte necessarium est, et legitimum possessorem in parem necessitatem non conjicit; quia in tali extremitate omnia bona sunt communia, ut aiunt doctores, seu propriarius rationabiliter invitus esse non potest quod quis aliunde periturus, bonis ita sibi necessariis utatur. Sed qui petendo vel mendicando sibi necessaria obtinere potest, non in ea versatur necessitate quæ dicitur extrema, sed tantum in gravi quæ, ex judicio doctorum communiter recepto, et ex sequenti prop. ab Innoc. X damnata: « Permissum est furari, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate, » bona non reddit communia. Vide quæ diximus in Tractatu *de Restitutione*, agendo de causis a restitutione excusantibus.

7° Communiter docent auctores Christianos apud Turcas in injusta captivitate detentos, a dominis suis subripere posse quantum sufficit ad se redimendos et ad redeundum in patriam; quia jus habent ad compensationem pro injusta captivitate. Saltem non est dubium quin servi injuste facti et detenti, non solum apud Turcas, sed apud quascumque gentes, licite fugere possint.

Plures, ulterius progredientes, affirmarunt quemlibet Christianum bona Turcarum subripere posse, quia principes christiani habent jus spoliandi Turcas omnibus bonis et locis ab ipsis olim usurpatis, et recte præsumi posse

hanc facultatem a principibus fuisse concessam ipsorum subditis. *S. Ligorius*, l. 3, n. 525, habet hanc sententiam ut probabilem, « modo non adsit inter Turcas tem- » pus treguæ vel salvi-conductus; vel nisi aliquis Turca » degat in locis Christianorum, sive liber, sive servus, » maxime si adsit ut publicus negotiator, sub fide re- » gia. »

Nos vero persuasum habemus hanc sententiam nullo modo nunc defendi posse, quicquid dici poterit dum apertum existebat bellum inter omnes principes christianos et Turcas.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE QUANTITATE IN MATERIA FURTI REQUISITA AD PECCATUM MORTALE CONSTITUENDUM.

Quoniam nemini dubium est furtum esse de natura sua peccatum mortale, omnes fatentur esse mortale quoties objectum ejus est grave. Sed in assignanda quantitate requisita ut objectum censeatur grave, valde scinduntur theologi, et fere tot sunt sententiæ quot capita. Communius remittunt ad judicium viri prudentis, advertentes tamen, 1° hoc reputandum esse grave quod alicui pro sustentatione unius diei sufficeret, vel quod bene laboranti pro mercede unius diei solvitur; 2° quod dominus non nisi graviter invitus amitteret et quidem rationabiliter: unde notabilis summa aut valor constituit objectum grave etiam respectu ditissimorum, quia graviter sunt invitati et quidem rationabiliter, cum hujusmodi furta bonum societatis ordinem graviter lædant. Si res enim ita non esset, fures indubitanter frequentius bona divitum aggrederentur, et inde maxima perturbatio oriretur in societate. Hæc est ratio fundamentalis ob quam hujusmodi peccata ut graviora habeantur, quamvis sæpissime minus sint damnosa respectu divitum, quam leviora respectu aliorum. Hinc *S. Ligorius*, l. 3, n. 528, putat unum aureum respectu magnatum ditissimorum esse materiam gravem;

Billuart opinatur materiam sufficientem ad peccatum mortale respectu cujuscumque esse viginti aut viginti quinque asses Gallicos; alii requirunt tres francos, et alii quinque respectu divitum. Nihil ergo absolute determinari potest ut certum in hoc puncto. 3° Verum omnes tenent objectum in se leve fieri grave, si notabile inde proveniat nocumentum proximo, v. g., si auferatur acus sartori, as pauperi eo maxime indigenti, frustulum panis fame morienti, potus aquae graviter sitiendi, etc. Necessesse est ergo ut habeatur ratio circumstantiarum, personæ, rei, loci et temporis, atque omnia sedulo perpendantur.

Notant *Lessius*, *Busenbaum* et alii plures majorem requiri quantitatem ad efformandum grave objectum in rebus ultro provenientius aut valde expositis, ut sunt fructus ad viam publicam.

ARTICULUS TERTIUS.

DE FURTIS MINUTIS.

1° Furtum minutum potest esse peccatum mortale ratione gravis nocumenti inde secuturi, ut modo diximus.

2° Qui ex intentione ditescendi, sæpe quid leve furatur, ut mercator qui falso pondere aut mensura non accurata vendit, peccat mortaliter, ratione intentionis graviter pravae, ut patet et omnes concedunt: peccata tamen non multiplicantur numero pro numero furtorum, nisi intentio fuerit interrupta et renovata, sed idem continuatur peccatum mortale dum committuntur furta ex eadem intentione virtualiter saltem perseverante.

3° Hæc præcedens doctrina vera est, etiam si quis minuta a diversis personis furetur, quia 1° Scriptura graviter prohibet hujusmodi furta, Deut. xxv, 43 et 46: *Non habebis in sacco diversa pondera, majus et minus... abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui hæc facit; et Prov. xi, 1: Statera dolosa abominatio est apud Deum;*

2° graviter læditur societas per hujusmodi furta. Habendi sunt igitur ut mortaliter peccantes contra justitiam cauponæ et mercatores falsis ponderibus aut mensuris vendentes, operarii materias sibi traditas retinendo ex parte, prodigendo, vendendo, donando, vel nimium exigendo, minus quam debent laborando, etc.

4° At qui plura minuta successive furatur sine intentione ad notabilem quantitatem perveniendi, mortaliter non peccat, nisi ubi saltem confuse advertens se ad gravem materiam pervenire, adhuc minutum subripit: tunc objectum fit grave et peccatum mortale. Res patet, si furta eidem personæ facta fuerint; nam grave damnum ei scienter ac libere illatum est. Si vero facta fuerint variis personis, plures volunt peccatum non esse mortale, licet agnoscant strictam obligationem restituendi notabilem summam hac via acquisitam, et adhuc realiter vel æquivalenter existentem. Multi tamen alii theologi dicunt peccatum esse mortale, quia grave inferitur damnum societati rationabiliter invitæ, et fur habet intentionem notabilem obtinendi summam alienam. Completa quantitate ad constituendum objectum grave sufficienti, furtum leve de novo factum, si fur de præcedentibus furtis cogitet, et advertat damnum jam illatum augeri, peccatum grave constituit propter rationes superius expositas. Peccatum autem illud est a præcedenti numero distinctum, quia non procedit ex eodem actu voluntatis moraliter perseverante. Si vero furtum illud fiat sine ullo respectu ad furta præcedentia, nec fur habeat intentionem ad magnam quantitatem perveniendi, certum videtur singula furta minuta postea facta non esse tot peccata mortalia.

In quacumque hypothesi, evidens est, ex dictis, furem habere non posse intentionem summam notabilem per minuta furta, etiam in mente ejus non unita, acquisitam retinendi.

5° Conveniunt tamen auctores majorem requiri quantitatem ad constituendum peccatum mortale, quando minuta furta fiunt respectu diversarum personarum, aut

respectu ejusdem personæ magnis intervallis : quia, ex communi judicio, minus inviti sunt domini. *Billuart* censet, cum pluribus aliis theologis, tantum esse posse intervallum inter minuta furta, sive eidem, sive diversis personis inferantur, ut minime sint connexa, et quantumvis multiplicata, gravem materiam non componant, puta, si quinque asses hoc anno subripiantur, quinque anno sequenti, et sic per multos annos, ultimo furto peccatum mortale non admittitur propter defectum connexionis. Supponitur non adesse voluntatem per hanc viam ditescendi, aut summam notabilem inde provenientem retinendi.

6° Si plures minuta eodem tempore et etiam eidem personæ furentur, advertentes grave damnum inde proventurum esse, nullus tamen peccat mortaliter, nisi ex mutuo consilio agant, quia damnum grave nulli imputari potest; per accidens, respectu uniuscujusque lædentis, domino advenit. Sic *S. Ligorius* et plures apud ipsum, l. 3, n. 536.

7° Qui minuta faciunt furta, in esculentis, pluribus personis vel eidem personæ, sine advertentia grave damnum inde proventurum esse, mortaliter non peccant, quia hujusmodi furta non coalescunt in unum : unde non datur obligatio sub mortali tale damnum reparandi, ut in Tractatu *de Restitutione* ostendimus.

ARTICULUS QUARTUS.

DE FURTIS DOMESTICIS.

Per furta domestica intelliguntur furta parentum, filiorumfamilias, conjugum, religiosorum, servorum et ancillarum.

Mortaliter peccant 1° parentes si, ex bonis quorum filii habent dominium et administrationem, puta, ex iis quæ per industriam separatam acquisierunt, partem notabilem sibi arrogent vel subripiunt, quia rem alienam domino rationabiliter invito auferunt.

2° Filii si notabilem quantitatem ex bonis parentum subripiunt vel dilapidant, quia hujusmodi bonorum non sunt actu domini, sed tantum in spe : tenentur igitur ad restitutionem si possint; si non possint, tenentur computare valorem rerum sic ablatarum in suam partem, tempore hæreditatis apertæ, nisi constet cohæredes idem fecisse. Conveniunt tamen theologii majorem requiri quantitatem ut hujus generis peccatum sit mortale, quia parentes non sunt tam inviti quam si hæc ab extraneis fierent. At si filii sola sibi stricte necessaria parentibus duris subriperent, nullo modo peccarent, quia parentes non essent rationabiliter inviti.

3° Maritus qui de bonis paraphernalibus aut dotalibus uxoris partem notabilem subripit vel dissipat; qui bona communia, quorum dominium pro medietate pertinet ad uxorem, perdit, donat, prodige dissipat, quia jus alienum graviter lædit, ut patet.

4° Uxor quæ, absque consensu mariti saltem præsumpto, aliquid notabile de bonis communibus subtraheret, graviter peccaret, quia eorum administrationem et usumfructum non habet. Ea tamen licite administrat marito consentiente, vel absente, ægroto, amente, inepto aut alia de causa impedito : item non peccat clam subtrahendo quod stricte necessarium est ad honestam sui et familie sustentationem, juxta suam conditionem, ad solvenda debita, ad congruas recreationes, eleemosynas, donationes statui suo proportionatas, secundum consuetudinem feminarum suæ conditionis; quia non est ancilla, sed domina, et in his omnibus maritus irrationabiliter esset invitus. De his iterum dicemus in Tractatu *de Restitutione*.

5° Religiosi vel moniales quæ votum paupertatis emisserunt, mortaliter peccant si quid notabile de bonis communitatis subripiant, vel de bonis sibi datis retineant, ut supra diximus, p. 315, quia votum transgrediuntur.

6° Servi et ancillæ peccant etiam graviter si quid notabile de bonis dominorum sibi arrogent; et eo facilius peccatum erit mortale, quo res domesticæ fidelitati eo-

rum magis erunt commissæ, quia domini magis erunt inviti. Vide Cod. pœn. art. 385, n. 3.

Notant tamen auctores, religiosos et domesticos regulariter excusari a peccato mortali, dum modica et communia esculenta vel pocula in proprios usus subripiunt, quia domini, parentes et superiores non sunt inviti respectu hujusmodi furtorum quoad substantiam, sed tantum quoad modum accipiendi, et ordinarie ea concederent si peterentur.

Diximus *regulariter*; quia cum hæc a voluntate dominorum pendeant, si constaret eos graviter esse oppositos talibus furtis, peccatum fieri posset mortale; quod præsumendum est si de rebus raris, pretiosis, quibusdam personis reservatis agatur, aut si domini talia furtula ægre ferre soleant, quando ea advertunt.

CAPUT SEPTIMUM.

DE OCTAVO DECALOGI PRÆCEPTO.

Hoc præceptum sic enuntiatur in Exod. xx, 16: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* His verbis prohibetur omnis læsio verbis aliisve signis æquivalentibus proximo illata. Sic apprehendunt omnes.

Talis autem læsio ad triplex genus reduci potest, nempe ad mendacium, ad detractionem simplicem et ad detractionem judicialem.

ARTICULUS PRIMUS.

DE MENDACIO.

Mentiri est contra mentem ire; unde *S. Aug.*, l. contra Mendacium, cap. 12, ait: «Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi;» quæ verba referuntur in Decreto, part. 2, causa 22, q. 2, can. 5, et ideo omnes theologi hanc definitionem mendacii admittunt.

Dicitur 1° *falsa significatio*, ut intelligatur non solum verbis, sed scripto, gestu vel aliis similibus signis mendacium fieri posse. Dicitur 2° *cum voluntate fallendi*, vel potius falsum dicendi; nam plures cum *Billuart* essentiam mendacii, non a deceptione, sed a falsitate formali repetunt: unde si abesset intentio falsum dicendi, vel nullum esset mendacium, vel imputari non posset; v. g., qui dicit falsum, credens esse verum, non mentitur; qui, e contra, dicit verum, putans esse falsum, mendax est, licet de facto non dicat falsum. Qui sic falsum loquitur jocando ut auditores decipi non possint, reipsa non mentitur; puta, duo Vascones qui, ex sponsione, tentabant quis amplius et insigniori modo mentiretur; unus dicit: Video formicam in summitate talis turris quæ a leuca distabat; alter respondit: Eam non video, sed deambulantem audio.

Notandum aliud esse habere voluntatem fallendi, et aliud intendere veritatem, quæ sine incommodo manifestari non potest, celare, ope restrictionis legitimæ.

Dicemus 1° de mendacio in genere; 2° de variis mentendi modis, et 3° de restrictionibus mentalibus.

§ I. — De mendacio in genere.

Plures arbitrati sunt mendacium quandoque licitum esse: citantur *Plato*, *Origenes*, *Cassianus* et alii, qui saltem mendacium oblectandi causa factum ab omni culpa liberum esse volebant; *Priscillianistæ*, qui mendacio et perjurio doctrinam suam occultari posse tenebant; nonnulli catholici, qui, tempore *S. Aug.*, simulabant se esse *Priscillianistas*, ut virus hujus sectæ detectum patefacerent; quidam *Calvinistæ* mendacia officiosa in necessitate approbantes. Contra hos omnes sit

PROPOSITIO.

Omne mendacium proprie dictum semper est peccatum.

Hæc propositio constat Scriptura sacra, testimoniis Patrum, ratione et unanimi doctorum consensu.